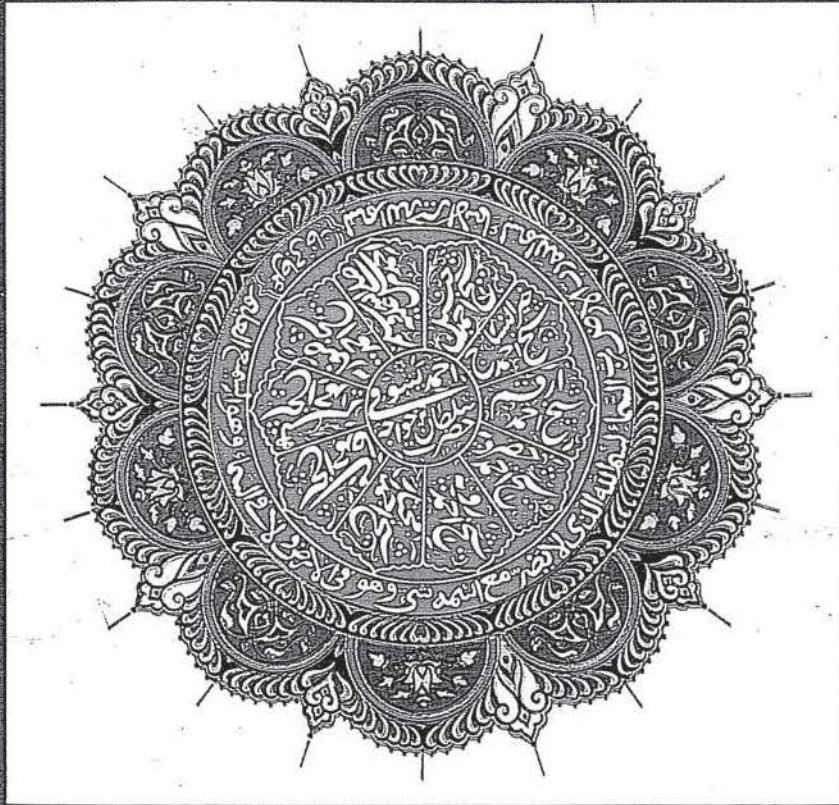

TÜRK YURDU

**HOCA
AHMET YESEVÎ
ÖZEL SAYISI**

73

Cilt 13 • Eylül 1993 • KDV Dahil 15.000 TL.

TÜRK YURDU

Türk Ocağı Merkez Hey'eti'nin
Aylık Yayın Organıdır.

7. Devre 13 Cilt 73. Sayı (418) Eylül 1993

Sahibi

Türk Ocağı Merkez Hey'eti Adına
Prof. Dr. Orhan Düzgünes

Umûmî Neşriyât Müdürü
Alâaddin Korkmaz

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Prof. Dr. Orhan Kavuncu

Teknik Müdür
Ümit Yaşar Gözüm

İdari İşler
Hakan Memur

Yayın Kurulu
Nevzat Kösoğlu * Sadi Somuncuoğlu
Nuri Gürgür * Yücel Hacıoğlu
Prof. Dr. İskender Öksüz
Ali Akbaş * Ruhi Özbilgiç
Dr. M. Çağatay Özdemir

İdare Yeri
Sezenler Sokak 4/12 Sıhhiye-ANKARA
Tel : (4) 229 69 74 • Fax : (4) 229 69 74

Yazışma Adresi
P.K. 429 Kızılay - ANKARA

Fiyatı 15.000 TL.
Yıllık Abone 180.000 TL.
Öğretmen ve Öğrenci 150.000 TL.

Yurtdışı Abone :

Avrupa ülkeleri için 50 DM.
Diğer ülkeler için 30 Dolar

Abone Ücreti: "Türk Yurdu 257311 numaralı
posta çeki" hesabına, yurtdışı havaleleri için
de T.C. Ziraat Bankası Kızılay-Ankara Şubesi
1432 numaralı banka hesabına yatırılarak
P.K. 429 Kızılay-Ankara adresine bilgi verilir.

Dişgi - Baskı

SİSTEM OFSET LTD. ŞTİ.
Sıraçburg Cad. 30/B Sıhhiye-ANKARA
Tel : 229 18 81 - 231 32 57

Yayınlanan yazıların muhtevasına ait sorumluluk
yazarlarına aittir. Yayınlanacak yazılar üzerinde
yazarından müsaade alınarak gerekli düzeltmeler
yapılabilir. Gönderilen yazılar yayımlansın
yayımlanmasın iade edilmez.

İÇİNDEKİLER

- Alâaddin KORKMAZ 3 *Yesevî Aydınlığında Bir Türk Dünyası*
- 5 *Hoca Ahmed Yesevî, Hayatı, Etkileri ve Türbesi*
- Prof. Dr. Zekeriya KİTAPÇI 7 *Orta Asya Türklüğünün Kendine Dönüşü ve Ahmed Yesevî Devrinin Yeniden Başlaması*
- Yrd. Doç. Dr. Mehmet YİĞİT 14 *Anadolu'nun Türkleşmesinde ve İslâmlaşmasında Ahmed Yesevî Faktörü*
- İlhan ATABAŞ 17 *Ülkelerin Hayati Menfaatleri*
- Doç. Dr. Namık AÇIKGÖZ 20 *Ahmed-i Yesevî'nin Yaşınamesi ve Halk Edebiyatındaki Örnekleriyle Mukayesesi*
- Doç. Dr. Mehmet ŞEKER 25 *Divân-ı Hikmet'e Göre İnsan ve Garip İnsan Motifi*
- Mustafa USLU 28 *Bir Türk Klâsîği : Divan-ı Hikmet*
- İsmail HIZAL 30 *Ahmet Yesevî Hz. 'leri*
- Mustafa ÇETİN 32 *Bütün Zamanların En Kutsal Yangını*
- Bahtiyar VAHAPZADE 33 *Yunus Kervanı (Şiir)*
- Muhammed SALİH 34 *Türkiye Modelinden Çin Modeline*
- Doç. Dr. Hüseyin AKYÜZ 37 *Liselerde Uygulamaya Konulan Ders Geçme ve Kredi Sistemi Üzerine Düşünceler ve Bazı Teklifler*
- Ercan UZMAY 41 *Türk Dış Göçü ve Yarattığı Eğitim Problemleri*
- H. Fethi GÖZLER 43 *Milletlerin Gençlik Eğitimine Verdikleri Önem*
- Mestan KARABACAK 47 *Millî Kültürden Millî Eğitime*
- Kemal KOÇAK 49 *Türk Millî Eğitiminde Öğretmen Yetiştirme ve İstihdamı*
- Elif Su AKDEMİR 52 *Yok Olan Miras ve Kazanılan Geçmişimiz*
- Afife DENİZ 54 *Türk Cumhuriyetleriyle Kültürel İşbirliği*
- Dr. Yakup DELİÖMEROĞLU 55 *İdil Boyunda Türk Ocağı*
- 59 *Türk Ocakları'ndan Haberler*

Hoca Ahmed Yesevî'yi
Anma Yılı Armağanı:

ORTA ASYA TÜRKLÜĞÜ NÜN KENDİNE DÖNÜŞÜ VE AHMED YESEVİ DEVİRİNİN YENİDEN BAŞLAMASI

Prof.Dr. Zekeriya KİTAPÇI

Bu ne ulvi bir tecellidir ki; Türk dünyasının bir gün mutlaka hürriyet ve özgürlüğüne kavuşacağı yolundaki ihtiyaç çınarların gördüğü rüyalar bugün bir gerçek ve yirmi birinci asrın mutlaka bir "Türk Asrı" olacağı yolundaki beklentiler artık bir hakikat olmuştur. Asıl bundan sonradır ki; Türklük âlemi birbiri ile kucaklaşacak ve dünya tarihinde bir çok kereler örneğini gördüğümüz gibi, bu defa yeniden ve fakat daha muhteşem bir güneşin, Türklük güneşinin doğmasına şahid olacaktır.

Zira kim ne derse desin şafak atmıştır. Asırlardır Tanrının bir lütfu ve bereketi olarak beklenen Türklük güneşi, Türkün İslami varlığı, İnsanlığın hayrı, İslamiyetin baht ve azameti için bir kere daha doğmak üzeredir. Bundan önce ilk güneş; **Selçuklularla** İslam dünyası ve onun üzerine doğmuştur. Doğudan gelen bu yeni kurtarıcılar ordusu sayesinde **İslam Hilâfeti**, Şiiliğin bir asra kadar varan zulmünden, tahakkümünden kurtulduğu gibi, Sünni İslâm doktrini, **Ehl-i Sünnet Ve'l-Cemaat Mezhebi**'de; dağılıp gitmekten ve bir azınlığın görüşü olmaktan kurtulmuş ve yeniden çok güçlü bir devlet dini ve politikası haline gelmiştir.

İslam dünyası ve insanlığın hayrına olarak ikinci Türklük güneşi bu defa **Osmanlıların** tarih sahnesine çıkmaları ile doğmuştur. Bir değişim ve çöküş asrında tarih sahnesinde görülen Osmanlılar, İslam dünyasına ikinci bir kurtarıcılar ordusu olarak girmişlerdir. Artık Cihangir Osmanlı Sultanlarının yüksek irâdesi ve Türkün kudretli şemsiyesi altında birleşen İslam dünyası, Hıristiyan Avrupanın tepesinde onun başına her zaman in-meye hazır bir yumruk haline gelmiştir. Haddizatında Osmanlı şahsında tecelli eden bu güneş, bir hidayet, bir nur, olarak bütün bir Avrupa'nın zulmü üzerine doğmuş ve onun karanlık muzlim afakını senelerce aydınlatmıştır. Yine Osmanlılar sayesinde İslam dini ve Sünni devlet politikası, kimsenin kendisiyle boy ölçüşemeyeceği siyâsi bir güç ve cihangir bir İmparatorluk dini olmuştur.

Türklüğün üçüncü güneşi bu defa bilgi çağına bütün insanlığın maddi manevi hayrı ve mutluluğu için bir Türklük Asrı olarak doğacaktır. Artık - kim ne derse desin- eski Ergenekona, mukaddes Ötükene diğer bir ifade ile Türkün ana yurduna Turan'a giden yol açılmıştır. Çekik gözlü, tunç yüzlü, boz yeveli atlar üzerinde Anadolu yaylalarına gelenler, şimdi ay yüzlü, badem gözlü hem de yirmi birinci asrın ilmi ve teknik imkanları ile eski Atayurduna diğer bir ifade ile Turan yurduna yürümeye hazırlanmaktadır.

Bilindiği gibi, Anayurttan eskiden **Doğudan**; Batıya doğru büyük göçler olurdu. Bu bir bakıma Türklüğün ilk ve orta çağlar boyunca eski dünya kıtalarına doğru başlamış, heybetli bir yürüyüşü idi. Işığını Ayda nur ve ziyasını güneşten alan akıncı Türklerin, büyük denizlere ulaşmak tutkusuyla başlattıkları bu yürüyüşler, bir cihan hakimiyeti yolunda asırlarca devam etmiştir. Böylece dünya Türkü, Türk de dünyayı tanımıştır.

Türkün yürüyüş istikameti şimdi değişmek üzeredir. Bütün eski ve orta çağlar boyunca dünyanın dört bir tarafına yürüyen Türk toplulukları şimdi yeni bir yürüyüşün hazırlığı içindedir. Artık, dünya Türklüğü Orta Asyaya bakmakta Anayurdu Türklüğün mukaddes ocağına yönelmektedir. Bu yeni yürüyüş diğerlerinden farklı, bir bakıma merkezden muhite doğru, yani **Türklüğün Kutsal** ocağına doğru olacaktır.

Doğu, Batı, Güney, Kuzey kim nerede olursa olsun dünya Türklüğü kendine gelecek ve büyük dalgalar hâlinde âdeta yürüyen bir dağ gibi

Türkün özüne onun manevi varlığına Kâbe-i İrfanına doğru ilerleyecektir. Evet bu ayrı ayrı iklimlerden gelen Türk dalgaları, Türkün dünyaları kucaklayan engin kalbi, zengin manevi dünyasında buluşacak, Türk'ün birlik ve dirliğinin ebedi temsilcisi efsânevi kahraman **Oğuz Han**'ın manevi huzurunda bir hasret coşkusu ile kucaklaşacaklardır. İşte asıl bundan sonradır ki insanlığın ufkunda Türklüğün üçüncü büyük güneşi doğmuş olacaktır.

Ancak bu yürüyüşe geçmeden önce tarihi Türk varlığının geçmişine, hal ve istikbâline, çok iyi bir şekilde bakmamız lazımdır. Onun tarihi kimlik ve şahsiyetinin, Türk'ün insanlık ve İslâm'ın hayrına olan yüce tarihi misyonunun çok iyi bir şekilde bilinmesi, dolayısıyla mâziyi; hâle, hâli; istikbâle, istikbali ise; ebed müddet Türk varlığına, milli hayatımızın kıyamete kadar devamını sağlayacak köprülerin çok sağlam bir zemine hemde çok sağlam bir şekilde kurulması gerekmektedir. Bu köprüler kurulmadan önce yola çıkılırsa, korkarız ki; bu ulvi gâye ve yüce emeller göklerden uçuşup gelen ve birbiri arkasından savrulup giden kar taneleri yada hazan yaprakları gibi sağa sola savrulup gideceklerdir. Bu zemin İslâm kültür ve hidayet meşalesinin aydınlatığı Orta Asya ve bu geniş topraklar üstünde bizim kendi iman üslubü içinde geliştirdiğimiz Türk - İslam medeniyetidir. Bu zeminin yeni yeni tarih sahnesine çıkan Türk Cumhuriyetleri tarafından çok iyi bir şekilde anlaşılması ve aydınlatılması gerekmektedir.

Çünkü, İslam dini ve Türk'ün kendi iman üslubu içinde geliştirdiği bu köklü büyük medeniyet, dün olduğu gibi bugün ve yarın da bizleri başta Türkiye Cumhuriyeti olmak üzere, diğer

Türk Cumhuriyetleri hatta bütün dünya Türklüğünü biribirleri ile birleştirme, bütünleştirme, ve kaynaştırmada eminiz ki bir çimento vazifesini görecektir. Ancak bu sayede büyük Türk milliyetçisi Yusuf Akçura'nın ortaya attığı "**dilde birlik, fikirde birlik**" ve **işte birlik ideali** de gerçekleşmiş olacaktır.

Haddizatında Komünizm iddia edildiği gibi bütün insanlık için değil, sâdece Türk dünyası için büyük bir musibet, belki ondan da öte bir felaket olmuştur. Utanç duvarı, diğer adı ile demir perde **Doğu Almanya ile Batı Almanya** arasında yapılmamış, bu duvar Türkiye ile Orta Asya Türklüğü ve bütün dünya Türklüğü arasına konulmuş, böylece asırlarca atası bir **TÜRK**, dini bir **İSLÂM**, dili bir **TÜRKÇE** olan bu büyük millet ve vatan coğrafyası birbirinden ayrı yaşamak zorunda kalmıştır. Neticede dünya Türklüğü bir tesbih taneleri gibi birbirine bağlı olmaları gerekirken paramparça olmuş biribirleri ile milli kültür ve şuurun ifadesi olarak en ufak bir ilişki dahi kurulmamıştır.

Bundan daha da acısı, Anayurdun hasretini duyanlar, onun özlemini çekenlere, Türk'ün kara bahtı, kem talihi için ağlayanlara, hatta koyu bir çaresizlik içinde çırpınıp duranlara, her nedense kimse sahip çıkmamış, onların arş-ı âlâyı titreten bu acı feryadlara kimse kulak asmamıştır. Hatta Türkün bahtına ağıt yakanlara ne hazindir ki netameli gözlerle bakanlar bile olmuş, onlar "**İrkçi**" ve "**faşist**" diye horlanmışlardır.

Bu müddet zarfında Ana Yurt'da kahredici hâdiseler olmuştur. Türk'ün ebedi vatan coğrafyası, bir terzinin kumaşı makasla küçük büyük parçalara ayırdığı gibi bölünmüş, parçalanmış, bu

parçaların kimine Özbek kimine Kazak, kimine Kırgız denilerek küçük büyük lokmalar hâline konulmuş böylece onlar komünizm ejderi tarafından daha kolayca yutulabilir bir hale getirilmişlerdir. Çünkü Orta Asyanın kendine has ifadesiyle "**Önce böl! Sonra buyur!**" şeklinde formüle edilen bu sömürgeci zihniyet kömünizm içinde geçerli olmuştur.

İrkçi komünistler, bununla da yetinmemişler, idaresi altında bulunan bütün milletleri özellikle Türkleri komünizmin potasında eriterek onları kendi kültürel değerlerinden yoksun şahsiyetsiz, kimliksiz çok ilkel bir toplum haline getirmek istemişler ve bunda büyük ölçüde muvaffak da olmuşlardır.

Böyle bir idari zihniyet ve yapılanmada Türk ve Türklüğü hatırlatacak en ufak bir mefhum bile yer yoktu. Bu bakımdan Kazak, Kırgız, Özbek, vs. gibi Türk kavimleri kendilerini Türklük ailesinin dışında müstakil bir toplum olarak görmüşler hatta onlar, Komünizmin azgın pencesi ve onun hasis menfaatleri uğruna kardeş kardeşi vuracak bir hale gelmişlerdir.

Peki Türk dünyası bu korkunç âkıbete nasıl sürüklenmiştir? Geniş ufkumuzu bir kâbus gibi daraltan bu soruya Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Başkanı, değerli âlim Prof. Dr. T. Yazgan şu şekilde cevap vermektedir; Cebir, şiddet, sürgün, katliâm, alfabe değişikliği, işgâl olayları, bilhassa Türk yerleşim bölgelerinin, başkentlerinin Ruslarla doldurulmasıdır. T. Yazgan'a göre bu tahribatların en önemlisi alfâbedir. Çünkü;

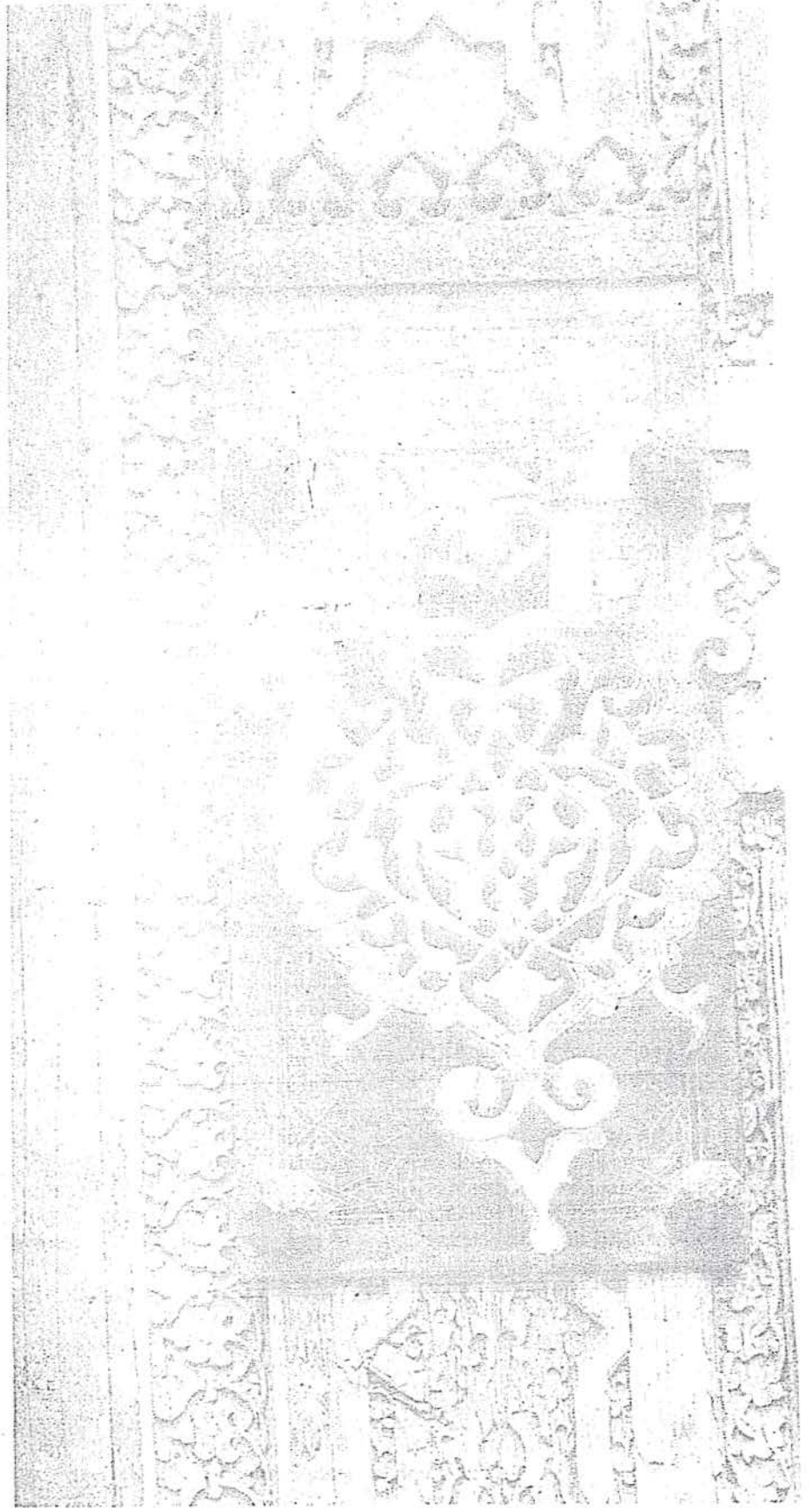
"Dünyada hiç bir dilin birden fazla alfâbesi olmadığı halde Türklere 20 çeşitten fazla alfâbe kabul

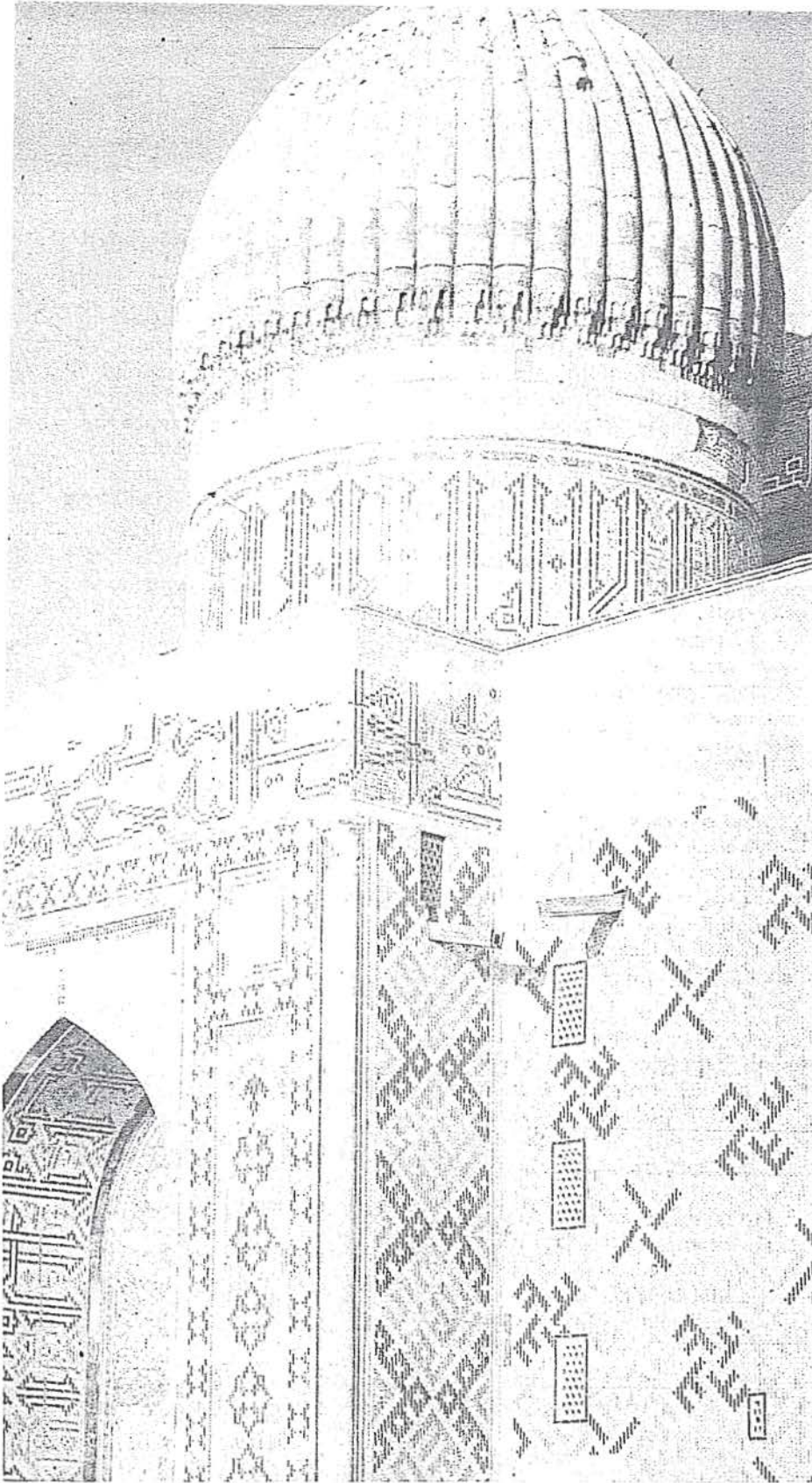
ettirilmiştir. Böylece o güzel dilimiz Türkçe parçalanmış, sunî milliyetler ortaya çıkmış, Türklerin hepsi birbirine düşman edilmiştir."

Haddizatında komünizm en ağır darbeyi Türk milleti ve onun mânevi ve kültürel değerlerine vurmuştur. Bu cümleden olmak üzere her türlü dini eğitime son verilmiş, din eğitimi veren binaların medreselerin kapısına kilitler vurulmuş, okullar kapatılmış, cami ve mescidlerde ibadet yasaklanmış hülasa, tarihi Orta Asya gerçeği, Türk milleti onun İslâmî şahsiyetini hatırlatan ne varsa inkar edilmiş, zulmün koyu, karanlık nisyanına bırakılmıştır. İşte bu hiçbir zaman hatırlanmaması gerekenler arasında Pir-i Türkistan Hoca Ahmed Yesevi de vardı. Çünkü onlara göre "din" insanları mutluluğa götüren ilahi bir yol değil, geniş halk kütlelerini uyutmak için kullanılan bir "afyon" idi. Oysa dinsizliğin dini "komünizm" halkı uyutmak için bir afyondan çok daha etkili olmuş ve koca Türk Dünyasının üstüne kara bir musibet kâbusu gibi çökmüştür.

Komünistler bunlarla da yetinmemişlerdir. Allahsızlık, yani Ataizm, Komünizm'in bir nevi dini haline gelmiş, kâinatın yüce yaratıcısı kör bir dalâlet uğruna inkâr edilmiş, dünün meşhur ilim irfan yuvaları komünizmin azgın zulmü altında Allahsızlığın birer propan-ganda merkezi haline getirilmiştir. Böylece Türk Dünyasında mazinin istikbale yadı olan muhteşem camii-ler, medreseler, hanlar, hamamlar, tekke ve zaviyeler ve bunların altın yaldızlı kubbeleri bir bir yıkılmış, kör yarasalar ve meşum baykuşların tüneği birer harap viraneler olmuştur.

Bu kör taassup inad ve inkârcılığın adı dinî kitaplarda "küfr-ü mutlak" olarak bildiril-

Kuzey Cephesi Genel Görünüm.

miştir. Bunu yapanların ise, bir devirde halkı meydanlara toplayıp onların dini inançları ile alay edeceğine "Ben sizin en yüce Rabbinizim!" diye en yüksek yerden bağırarak Mısır Firavunlarından ne farkı vardı? Evet komünistler çağımızda hele hele ilmin bile bu yüce varlığı kabul ettiği bir asırda mel'un Firavunlar zihniyetinin yeryüzünde bir tağıtu ve bir temsilcisi olmuşlardır. Onlara göre hâşa Allah yoktu. Ancak bunu iddia edenlerin yani Stalin ve Leninlerin her yerde bir ilah olarak lanse ettikleri o, muhteşem heykelleri vardı. Onlar, halkın gönüllerinde açtıkları onulmaz yara ve kalplerden silinip süpürmeye çalıştıkları bir "Yüce varlığa inanma" duygusunun yerini işte bu heykel, hayır putlarla doldurmak istiyorlardı.

Artık asıl bundan sonradır ki komünizm Türk yurtlarının üstüne, her türlü felaketin kara habercisi, bir kâbus gibi çökmüş ve Türk yurtlarında cehennemi bir hayat başlamıştır. Komünizm buralarda insanların et ve kemikleri üzerine bina edilen bir saltanat kurmuştur. Ne yazık ki en büyük ceddimiz olan TÜRK'ün gezip dolaştığı ve sonunda pırl pırl güneşi, şırıl şırıl ırmakları, cıvıl cıvıl kuşları, harıl harıl çalışan insanları ile dopdolu olan bu yerler, yine onun ellerini kainatın yaratıcısına kaldırarak, dünyayı kucaklarcasına dua ettiği ve kendi neslinden gelenlere, yani yüce Türk milletine kutsal bir vatan olmasını dilediği bu mübarek topraklar, Türkün öz yurdu, Orta Asya, bir asra yakın bir zamandır bu zulmün ve ağır baskıların altında ve bir esaret zinciri içinde inleyip durmuştur.

Fakat insanlık tarihi çok ilginç olaylar ve beklenmedik gelişmelerle doludur. Son on yılda cereyan eden olaylar ve kaydedilen gelişmeler hele hele Komünizm açısından

bunun en çarpıcı örneklerinden birini oluşturmaktadır. Onun en tantanalı ve kuru bir şamata ile bütün dünyayı meşgul ettiği devirlerde bile ümidini kesmeyen ve inleyen feryadları arş-ı alaya kadar ulaşan bir vatan bir "Bayrak şairi"nin;

"**Senin de bir zelzelelik canın var!**" diyerek horladığı bu rejim öyle bir sarsılmış, öylesine bir vâveyla ile yıkılmıştır ki; bugün onun kokuşmuş cesedi bile bütün insanlık için çekilmez bir yük ve bir büyük belâ haline gelmiştir.

Dünün başı göklerde dolaşan komünist liderleri bugün yine Batıya el açmakta, komünizm ninisiyle uyuttukları masum halkı, açlık ve sefaletten kurtarmak için, hür dünyadan yardım istemektedir.

Şimdi batının onlardan insanlık namına bir asra varan süredir işledikleri zulmün hesabını sormasının zamanı gelmiştir. Öyle değil mi? Hayır, batı, komünizmin Macaristan'ı nasıl ezdiğini, Çekoslovakya'yı insafsızca nasıl çiğneyip geçtiğini, Vietnam ve Kamboçyadaki vahşetlerini ve en son olarak Afganistan'ı bir bataklik ve kaosun içine sürüklediklerini hatırlatma ihtiyacını bile duymamakta ve dünyanın komünist liderlerine bu gün milyarlarca dolarlık yardım yapmaktadır. Gel gör ki insanı bundan daha da kahredeni, aynı Batılı çevreler, demokrasi ve insan haklarının havârisi geçinenler, ne yazık ki düne kadar Kıbrısta olanlara göz yummuş, Filistinde cereyan eden vahşete suskun kalmış, Azerbeycan, Bosna ve Hersekte yaşanan insanlık dışı zulümlere seyirci kalmakta ve laf ebeliğinin dışında hiç bir şey yapmamaktadır.

Yukarda komünizmin Türk dünyası için nelere mal olduğunu anlatmaya çalışmıştık. Gerçekte asıl mesele komünizmin yıllardır Türk Dünyasını yiyip tüketmek istediği

ve pek çoğu içinde maalesef muvafak olduğu bu milli, manevi değerler manzimesi ve müşterek mazimimiz yeniden ihya ve inşaa edilmesidir. Bu müşterek maziden maksadımız daha ziyade Orta - Asya'nın İslami geçmiş, onun islam kültür ve medeniyetindeki parlak göz kamaştırıcı yeri ve bu büyük kültür hamlesini bir hidayet meşalesi olarak ayakta tutanlardır. Daha açık bir ifade ile dini birlik dirlik ve düzenimizin bir nevi manevi mimarı **Hoca Ahmed Yesevî** zihniyetidir.

Evet bizim bu Türklük dünyasının manevi temeller üzerinde yeniden yapılanması konusunda asıl üzerinde durmak istediğimiz, Türk'ün kıyamete kadar yaşayan iman uslubu ve islamı yaşama zevkini temsil eden **Ahmed Yesevî** ve onun;

"**Âvazeni bu âleme bir Dâvûd gibi sal,**

Bâki kalan bu kubbede bir hoş sada imiş" derecesine bırakıp gittiği "**Divan-ı Hikmet**" adındaki kendi şiirleridir.

Onun "**Divân-ı Hikmet**"i ve daha ziyade Yunus Emrevâri bir ilâhi tarzında söylediği şiirler, asırlarca sihirlî bir söz gibi elden ele dolaşmış, dilden dile geçmiş, kalbden kalbe akmış, Türk milleti ve onun deryalar kadar zengin gönlü için sanki **Lokman Hekim**'den bir nefes olmuştur. **Yesevî; Türk Milleti'nin manevi kalbinde İslâm hidayet چراğını tutuşturmuş, Onun kanını İslâmın imanı içinde meczetmiş, ona yeni bir şahsiyet kazandırılmasında birinci derecede rol oynamış ve bütün bunlardan sonra, Asya bozkırlarından Anadolu yaylalarına kadar uzanan Türk Milletine aynı iman üslubu içinde yaşama-yı öğretmiş bir ulu Türktür.**

Gerçekte Ahmed Yesevî'yi Türk

milleti ve Onun engin hayal dünyası ve zengin iman üslubunun bir tezahürü olarak;

"**Adı güzel kendi güzel Muhammed!**" şeklinde ifade ettiği kolektif peygamber sevgisi ve onun maşeri vicdanında yankısını bulan kutsi şahsiyeti ile tanımamız gerekmektedir.

Buna göre; Onun ruhu âlem-i mânada yüzlerce yıl önce Hz. Peygambere takdim edilmiş, böylece o, Hz. Peygamber'in mânevi himmet, iltifat ve ihsanına mazhar olmuştur. Efsaneye göre Hz. Peygamber'in ona olan mübarek teveccühü, himmet ve bereketi, bir lokma hurma olarak onun ağzına konulmuştur. Bu onun Türk Milletine olan iman hizmeti ve onun Cenâb-ı Peygamber tarafından makbuliyetinin bir ifadesi dolayısıyla dünya ve ahiret saadetinin bir simgesi olmalı idi.

Fakat bizim bildiğimiz, et ve kemiğe bürünen ve Yesevî olarak Türklük ufkunda görünen, himmet babamız **Ahmed Yesevî**, bugün Çin'in, Doğu Türkistan bölgesinde, Aksu sancağına bağlı **Sevrân** kasabasında dünyaya gelmiştir. Doğum ve ölüm tarihleri belli olmamakla beraber onun XI. Yüz yılda yaşadığı bilinmektedir. Babası **Şeyh İbrahim**, kendi zamanının değerli bir alimi aynı zamanda bir gönül eri idi.

Bu, küçük Ahmed'in, daha ilk çocukluk yıllarından itibaren tasavvufu tanıştığını ve onun kendine has manevi, zevkli havasını koklıyarak yetiştiğini göstermektedir. Fakat onu asıl irşad eden, kalp ve gönül kapılarını açan ehlullahdan ve bir diğer Türk dervişi Aslan Baba olmuştur. İlk şeriat ve tarikat ilimlerinin esasını Yesi şehrinde öğrenen küçük Ahmed, daha sonra o devrin temayüllerine uyarak emsali bir çok genç gibi Buhara'ya gelmiştir.

Buhara o devirlerde yukarda da

işaret edildiği gibi, İslam dünyasının en büyük ilim, irfan ve kültür merkezlerinden biri adeta ilmin Kâbesi idi. Onun gök maviliğini andıran muhteşem yıldızlı medreselerinin kubbeleri, İslam alemi özellikle Türkistanın her tarafından akın akın gelen binlerce talebe ile dolup taşıyordu. Buharada şeriat ilimlerini tahsil eden Yesevi, daha sonra tasavvufa, dervişliğe meyletmış ve o devrin önde gelen aynı zamanda şeriata ve tarikat ehli bir zat olan **Şeyh Yusuf Hemedâniye** intisab etmiştir.

Ahmed Yesevî hamdı. Dergâhta bin bir çile ve ızdırapla pişmiş, Şeyhin dizinin dibinde Onun manevi feyzi himmetini bir **âb-ı kevser** gibi kana kana içerek olgunlaşmış ve gönül koca bir Türk dünyasını kucaklayacak kadar geniş bir gönül adamı, bir veli olmuştu. Peygamber ikliminin manevi sultanı idi. Artık o, asıl vatani ve bundan böyle Türklüğün manevi ocağı olacak **Yesi** şehrine dönebilirdi.

Evet **Ahmet Yesevi** gönlünde Allah aşkı, dilinde Peygamber sevgisi ve elinde İslam hidayet meşalesi olduğu halde **Yesi**'ye dönmüştür. O, öyle bir maneviyat sahibi idi ki, şöyle bir nazar etmeye görsün, değil en kara kalpler, en katı taşlar bile eriyebilirdi. Kurtlar kuşlar sanki onun emrine ve hizmetine verilmişti. Kendisini Hakta bulan ve özünü halka yani Türk milleti ve onun manevi varlığına adayan bu büyük veli, Tanrı kulunun kısa zamanda şöhreti **Yesi**'nin hudutlarını aşmış **Kaşgar** önlerine kadar bütün Asya bozkırlarına yayılmıştır.

Yesiden uçan kuşlar Türk dünyasının manevi ufkunda bir güneş gibi yeni bir kurtarıcının doğduğu müjdesini götürüyorlardı. İnsanlar, seher kuşları misali, kendisini ateşe atmaya hazır pervaneler gibi **Ahmet Yesevi**'ye gönülleri-

ni Onun ateşiyle yakmaya, tutuşturmaya koşuyorlardı. Bunlar sanki asırlarca önce Kuran-ı Kerimin "**En - Nasr**" suresinde haber verdiği ve "**Allahın dine bölük bölük koşacak olan insanlardı.**" Bunlar İslam dünyasının doğudaki kurtarıcıları yani Türklerdi.

Kaynaklarda **Ahmet Yesevi**'nin müridlerinin 99.000 kişi olduğu zikredilmektedir. Muhtemelen "**Esmayı Hüsnâ - Allah'ın 99 güzel ismi**"ne nisbet ve bir sembol olarak verilen bu rakamın doğru olmaması gerekmektedir. Çünkü; **Kaşgar** önlerinden, Anadolu yaylalarına kadar yayılan Türklük âlemi ve bu kadar coğrafi mekanlarda yaşayan milyonlarca Türk, İslamiyeti kabul ve bir hayat tarzı olarak yaşamada Yesevinin müridi olmuşlardır. Bunun kuru bir rakamla ifade edilmesine imkân yoktu.

Yesevi, devrin bir eğitim dili olması dolayısıyla Arapça ve Farsçayı gayet iyi bilen bir kişi olmasına rağmen, Arap dili ve Acem edebiyatı hastalığına kapılmamış eskilerin tabiri ile hiç bir zaman "**ayn**" ve "**dâd**" ehli olmamıştır. O, Yunus Emrevari, gönlünde ummanları sakladığı, esrari hakka vakıf, her şeyi bildiği halde bilmemezliğini sergileyen bir ümmi idi. Bu o çağ göçebe step Türklerine, onların bir tabiat ana kadar saf, temiz gönüllerine ağızlarının ana sütü gibi ılık olan ana dilleri Türkçe ile hitap etmiş ve öz Türkçe şiir, nefes, hikmet, daha doğrusu "**ilahi**"ler söylemiştir.

Onun her türlü teklif ve tezellüften uzak saf, sade bir lisan ve fakat Türkçe olarak söylediği bu hikmetler, ilahiler, şiirler ağızdan ağıza dolaşıyor bir deli rüzgar, bir fırtına gibi koç yiğit Türklerin bağrına esiyor mân tahyasına vuruyor ve dalga dalga bütün Türk dünyasına yayılıyordu. İslam dini

Hoca Ahmed Yesevi sayesinde Orta Asya ve Türk dünyasının harim-i ismetinde yeni bir soluk, yeni bir ses ve nefes bulmuştu. Bu ise İslamiyetin Türk'ün şahsiyetine uygun olarak yeniden şekillenmesi, Onun iman çöksesunun yeni bir üslûb ve hayatîyet kazanması, Türk cihan hakimeyetine giden yolun Anadolu istikametinde yeniden açılması idi.

Ahmed Yesevi'nin, Türk dünyasında estirdiği bu kolektif heyecanın yeni adı "**Yesevilik Tarikati**" idi. O, aynı zamanda Hanefi mezhebinde ve fakih derecesinde bir şeriat alimi idi. Bu bakımdan O, meşreb ve mesleğinde, şeriatle tarikati büyük bir ehliyetle kaynaştırmış ve eskilerin tabiri ile müridlerini "**zü'l-Cenahayn-iki kanatlı**" yani akılla kalbi barıştırmış, fikirle zikri birleştirmiş, zahirle batını özleştirmiş bir insan bir mümin olarak yetiştirmiştir. Belki etrafına muhtelif kimselerden bu kadar çok belki de milyonlarca varan rakamlarla "**mürşid**" toplanmasının sebeplerinden biri de **F. Köprülü**'nün dediği gibi Onun şeriatle tarikati tam bir ehliyetle mezcetmesi ve herkese, kolayca anlayacağı bir dilde hitab etmesi idi.

Ancak Onun tarikatında, Arapça ve Farsçanın dil, Lugât ayrıca Arap ve hele hele İranlıların İslam dinini daha hantal ve yaşaması çok zor bir din imiş gibi gösteren anlayış ve telakki tortusuna yer yoktu. Bu tarikat öz be öz bir Türk tarafından kurulmuş, Hanefiliğin şeri ölçülerini içinde toplamış, aşırılığı olmayan, özellikle onların kendi sosyal yaşayış, dini duygu ve çöşkularına cevap verecek tarzda kurulmuş bir tarikat, üstelik ilk Türk tarikatı idi. Bu bakımdan "**Yesevilik Tarikati**" Türkler arasında büyük ilgi görmüş, yüzlerce Türk bu tarikate girmiş ve asırlarca birlik ve beraberliğimizi

dirlik ve düzenimizin canlı bir organizasyonu olarak devam etmiştir. Ahmet Yesevi'ye bu müessir şahsiyet Türk alemindeki üstün nüfuz ve tesir gücünden dolayı "Pir-i Türkistan" denilmiş ve bir Dede Korkut gibi koca Türk dünyasının ortak Şeyhi olarak kabul edilmiştir. Pir-i Türkistan'ın kurduğu bu tarikat daha sonra Horasana girmiş, İran ve Azerbeycan'a yayılmış oradan Anadolu'ya uzanmış Anadolu'nun hem Türkleşmesi, hem de İslamlaşmasında çok büyük bir rol oynamıştır. Çünkü Yesevi'nin asıl gayesi Anadolu idi. Gönlü, kalbi bunun için çırpınıyordu.

Gerçekte Anadolu'nun Hıristiyan Bizans artıklarından temizlenmesi İslamlaşması ve dolayısıyla Türkleşmesi, Hendek harbinde Hz. Peygamber (S.A.V) tarafından ümmete tebşir edilmiş bir vebal idi. Yesevi; âlem-i mânada bu tebşiri Hz. Peygamberden bir kere daha almış ve onun bütün himmet ve gayreti Anadolu üstüne düşmüştür. Onun ufukların ötesine bakan gözleri Anadolu'ya yönelmiş ve kalbi İklim-i Rum'a teveccüh etmişti. Bunun içinde ateşle tutuşturduğu bir asâyî; Asay-ı Musa gibi Anadolu istikametine atıyor ve müridleri o çerağın peşinde Anadolu'ya gönderiyordu. Oysa bu ateş Hz. Peygamber (S.A.V) in Hendek Harbinde (627) ve Medinede hendek kazımı sırasında bal-yozunu, inatçı bir kaya parçasının üstüne bir yed-i takdir olarak indirirken çıkan bir kör kıvılcımın tutuşturduğu ateşti. Bunun karşısında artık kimsenin durmasına imkan yoktu. Anadolu kıyamete kadar Türkün ve İslamın ebedi yurdu olacaktır.

Dîvân-ı Hikmete gelince Yesevinin tasavvufi manada söylediği şiir hikmet, bize göre ilahi ve nefeslerin toplandığı bir kitaptır.

Onun bu hikmetlerinde insanın özüne hitap edilmiş, insani kıymetler dile getirilmiş, Allah ve Peygamber sevgisi bir tutku halinde işlenilmiştir. Bu eseri İslami Türk edebiyatının Kudatgu Bilik'ten sonra en eski bir örneği olması bakımından milli kültürümüz, dil ve edebiyatımız, dini telâki ve yaşayışımız bakımından ayrı bir yeri vardır.

Şimdi bizim burada üzerinde durmak istediğimiz çok önemli bir husus daha vardır. O da, Anadolu Türklüğü, Anadolu müslümanlığı ile Orta Asya Türklüğü ve Orta Asya müslümanlığı arasındaki birlik, bütünlük ve benzerliklerdir. Daha açık bir ifade ile Anadolu'nun bir "küçük Asya" olması yolundaki tarihi doku ve mukadderatıdır.

Hemen şunu itiraf etmeliyiz; Anadolu ve Balkanlarda gelişen Türk islam kültür ve medeniyetinin Orta - Asya, Türkün öz yurduna çok büyük bir minnet ve şükran borcu vardır. Başta Anadolu olmak üzere Orta-Doğu ve Balkanlarda, hatta şanlı ecdadımızın mübarek ayaklarının ulaştığı bütün coğrafi iklimlerde geliştirdikleri ilim, irfan, umran eserleri, hanlar, hamamlar, kervansaraylar, camiiler, imârethaneler, külliyeler, medreseler hulâsa, bizim benliğimiz ve tarihi şahsiyetimizi yansıtan kültür ve sanat eserlerimizin ilk tohumları Anayurt yani Orta Asya'da atılmış ve bunlar daha sonra dalga dalga bütün Türk dünyasına yayılmıştır.

Evet, Anayurttan getirdiğimiz ve kültür mirasımızın bir nevi özünü oluşturan bu tohumlar, daha sonra Türkün yeni yurdu Anadolu'da neşvenmâ bulmuş, dal budak salarak millet varlığımızı temsil eden koca bir çınar olmuştur. Değil, irfan ve umran eserlerimizin aslı, islamiyet bile Anadolu'ya Arabistan'dan değil Türkistandan, kolektif bir heyecan ve bir iman çoşkusu halinde Orta Asya'dan gelmiştir.

İslam Dini, siyâsî Arap fetihleri ile birlikte Türk yurtlarına ulaşmış ve Türkler tarafından büyük bir hüsnü kabule mazhar olmuştur. Türk Yurtlarında esen bu ilâhi hidâyet fırtınası, Türkün nizam-ı âlem şuurunu ve Kızıl elma Ülküsü gibi yüce idealleri ve milli meziyetleri ile kaynaşmış, onun varlığı ile birleşmiş bütünleşmiş ve Türk milletine yeni bir dinamizm ve hamle gücü kazandırmıştır. Dünyada İslam Dini'nin espirisine, kendini bu kadar kolay ve böylesine güzel adepte eden başka bir millet yoktur. İslâmiyet kavrama ve onu kullî bir nizam olarak yaşama tarzı, Türk milletinin sosyal hayatta yeni ve geleneksel bir hüviyete kavuşmuş, Türk kültür ve medeniyetinde yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Asıl bundan sonradır ki daha öncekilerden çok daha belirgin özellikleri olan, çok daha köklü Türk İslâm kültür ve medeniyeti doğmuştur.

İslam Dini, Türkistanda böylesine hayati bir merhale, bir olgunluk ve kemal devresine ulaştıktan sonra başta Ahmed Yesevî olmak üzere Türk uluları, Türk eren ve evliyalarının gözü ne hikmetse Anadolu'ya yönelmiş, hikmetleri Anadolu topraklarının üzerinde yağmış bereket ve duaları hep Anadolu ve Anadolu insanı için olmuştur. İşte böyle mânevî bir misyon ve atmosfer içinde İslâm Dini yine bizim cedlerimiz, akıncı Türkler, Horasan erenleri vasıtasıyla Anadolu'ya gelmiştir. Onlar sâdece Hamiyeti değil, berâberlerinde Türklük ruhu ve gururunu ve bir cihan hakimiyeti mefkûresi, yani "Kızıl elma"yı da getirmiştir. İstanbul surlarının karşısında duranlar Fatihin askerleri değil belki bu kızıl elma ruhunun temsilcileri, hayır onun kıyamete kadar bekçileri, Ahmed Yesevi ve onun müridlerinin manevî ruhları idi.